

ЗАКОН УКРАЇНИ «ПРО ОХОРОНУ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ»: ПРОБЛЕМИ ТА НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

THE LAW OF UKRAINE «ON PROTECTION OF CULTURAL HERITAGE»: PROBLEMS AND DIRECTIONS OF IMPROVING LEGAL REGULATION

Менська О.А., к.ю.н.,
магістр публічного управління та адміністрування

В ознаменування здобуття Незалежності України, зокрема, 31-річного державотворчого її шляху, цілком логічним став погляд на власне історичне минуле, особлене й матеріалізоване в об'єктах культурної спадщини. Початком цього шляху стало прийняття довгоочікуваного закону, який повинен був упорядкувати суспільні відносини у сфері охорони українського культурного надбання. Так, визначальною датою для початку становлення вітчизняного законодавства у сфері охорони культурної спадщини стало 8 червня 2000 року. Саме у цей день було прийнято основоположний закон щодо культурної спадщини для мети її збереження – Закон України «Про охорону культурної спадщини». Його прийняття стало позитивним зрушенням у захисті об'єктів культурної спадщини України, що на майбутнє заклало правове підґрунтя в організації та функціонуванні системи охорони та захисту культурного капіталу вже Незалежної України.

Проблеми, що локалізуються у сфері охорони культурної спадщини й позначені авторкою, існують уже довгий час і поки що не мають задовільного розв'язання. Водночас маючи значну базу власних досліджень, тема підштовхнула авторку на узагальнення здобутих результатів теоретичного осмислення положень Закону, які і лягли в основу поточної статті. Тож авторка запропонованої наукової розвідки, прагнучи скласти експресію власного дослідження, препарує наявні норми, формує низку власних висновків по нормативному вдосконаленню питань, пов'язаних із вітчизняною культурною спадщиною й бере на себе сміливість запропонувати розв'язання означених нею проблемних питань.

Ключові слова: об'єкти культурної спадщини; нормативне забезпечення; пам'яткоохоронна галузь.

In commemoration of the Independence of Ukraine, in particular, its 30-year-old state, it became quite logical to look at its own historical past, personified and materialized in cultural heritage sites. The beginning of this path was the adoption of the long-awaited law, which was supposed to streamline public relations in the field of protection of Ukrainian cultural heritage. Thus, June 8, 2000 became the defining date for the beginning of the formation of domestic legislation in the field of cultural heritage protection. It was on this day that the fundamental law on cultural heritage was adopted for the purpose of its preservation – the Law of Ukraine «On the Protection of Cultural Heritage». Its adoption was a positive shift in the protection of cultural heritage of Ukraine, which laid the legal foundation for the future in the organization and functioning of the system for the protection and protection of the cultural capital of Independent Ukraine.

In the proposed study, an attempt was made to theoretically comprehend the twenty-two-year milestone of the above-mentioned Law. Describing the stages of its action, the author noted the main achievements that became the basis for the development of the monument protection industry in Ukraine, and also outlined the foundation for future directions for improving the provisions of the system of legal acts for the protection of cultural heritage, including the said Law.

The problems localized in the field of cultural heritage protection and noted by the author have existed for a long time and still do not have a satisfactory solution. The author of the current scientific intelligence, in an effort to enhance the expression of her own research, dissects the existing norms, forms a number of her own conclusions on the normative improvement of issues related to the domestic cultural heritage and takes the liberty of offering her own understanding of the solution of the problematic issues identified by her.

Key words: objects of cultural heritage; regulatory support; monument protection industry.

Постановка проблеми. Цьогоріч виповнилося двадцять два роки дії ключового нормативно-правового акта у сфері охорони національного культурного надбання – Закону України «Про охорону культурної спадщини» [1] (далі по тексті – Закон). Ця дата – певний підсумок його дії, адже стільки ж років триває формування законодавчого підмурка у сфері захисту національної культурної спадщини.

Оскільки даний Закон без перебільшення можна вважати найважливішим установчим правовим актом у сфері захисту й охорони вітчизняного культурного надбання, обґрунтування бачення оцінки двадцятидворічної чинності його положень мотивувало нас до спроби аналізу наслідків його дії для пам'яткоохоронної галузі.

З огляду на те, що у вітчизняній науці з права така аналітична робота раніше не проводилась, є всі підстави стверджувати, що поточна розвідка присвячена актуальній та цікавій темі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Опрацювавши значну джерельну базу з означеної теми, авторка з'ясувала, що в жодній із праць немає комплексного дослідження найважливішого, з погляду авторки, – докладного аналізу дії положень Закону. І як переконують наявні дже-

рела, присвячені окремим фрагментам охорони культурної спадщини, докладний аналіз положень Закону не ставав предметом всебічного спеціального дослідження. А отже, нехай опосередковано, але це свідчить про неможливість повною мірою з'ясувати потрібні напрями для вдосконалення правового регулювання й подальшого розвитку сфери охорони об'єктів культурної спадщини на основі опрацьованих джерел, що актуалізує необхідність студіювання обраної теми у запропонованому науковому доробку, спираючись на раніше здійснені власні напрацювання авторки. Тому авторський аналіз уявляється і доцільним, і можливим.

Мета статті. Поточна стаття є спробою задовольнити потребу в аналізі декотрих положень Закону для мети викладення результатів власного теоретичного осмислення досліджуваних проблем, шляхом формулювання науково обґрунтованих авторських пропозицій по удосконаленню й доповненню положень Закону.

Виклад основного матеріалу. На погляд авторки, аналізований Закон потребує внесення додаткових положень, які б унормовували й законодавчо заповнили означені нею прогалини. Водночас авторка усвідомлює, що власні напрацювання стануть тільки однією з цеглин для вибудовування правового фундаменту, утім плекає надію та сподівається, що поруч із ними згодом ляжуть інші, імовірно ґрунтовніші й досконаліші. А поки на підставі власних наукових доробків, валідність яких було апробовано та неодноразово артикульовано на різних конференціях,

¹ Тут потрібно зробити відступлення і пояснити, що із урахуванням регламентованого обсягу, авторкою по означеному у даній статті, викладено комплекс положень, які складають першу частину теоретичної основи щодо положень аналізованого Закону, а отже, зазначені нами власні міркування пролонгують потребу у подальших авторських напрацюваннях.

авторка пропонує низку науково продуктивних ідей для покращення, на її думку, положень аналізованого Закону².

Слід констатувати, що у зв'язку із не належним урегулюванням відповідних суспільних відносин, які стосуються об'єктів культурної спадщини, а саме питань права власності на такі об'єкти, в тому числі й у контексті існування численних дискусій серед учених, можемо в окулярі власного бачення ствердно окреслити горизонт даної правової проблеми. Натепер таке правове регулювання має принципово важливе значення, оскільки є таким, що не відповідає, а найчастіше суперечить реаліям сучасного співвідношення приватного з публічним. Саме це і визначає специфіку реалізації права власності на такі нетипові об'єкти права як об'єкти історико-культурної спадщини, що своєю чергою має визначити особливий і докладний механізм припинення права власності на ці об'єкти. І хоча така специфіка існує в кожній державі, дотепер залишаються неврегульованими й такими, що мають розбіжності в принципових питаннях ставлення власника до об'єкта культурної спадщини. Особливо відсутня єдність приписів поведінки власника щодо такого об'єкта, зокрема: неясно, які саме види дії (або бездіяльності) повинні бути здійснені, щоб власник позбувся своєї власності в примусовому порядку. Безумовно, така невизначеність вимагає пошуку комплексної наукової розробки щодо вказаних питань із урахуванням реформ, які проводяться в Україні [2, с. 107, 114]. Відповідно, перший блок проблем та напрямів для вдосконалення правового регулювання маркується питаннями права власності на пам'ятки культурної спадщини.

Авторка уважає, що для удосконалення теперішньої правової регламентації у питаннях права власності на пам'ятки культурної спадщини, виникає необхідність уведення в галузевому законодавстві підстав припинення права власності на пам'ятки культурної спадщини за принципом вичерпного переліку (*numerus clausus*). Адже чинний правопорядок, у якому застосовано протилежний підхід – принцип відкритого переліку (*numerus apertus*), дозволяє відповідному уповноваженому органу з охорони культурної спадщини на власний розсуд визначати, що саме у діях чи бездіяльності власника пам'ятки спричиняє втрату нею своєї автентичності (навіть гіпотетично причетність до її руйнування, ініціює процедури викупу, оскільки всі повноваження та правомочності вказують, що саме власник не вжив відповідних заходів). Це означає, що уповноважений орган охорони культурної спадщини по суті є вільними у встановленні факту дії чи бездіяльності власника пам'ятки та трактуванні його поведінки на власний розсуд. Оскільки, як саме уповноважений орган охорони культурної спадщини вирішуватиме, що дії чи бездіяльність власника пам'ятки загрожують її знищенню та/або пошкодженню чи ні, – невідомо, а тому у разі невідкладної необхідності забезпечення умов для збереження пам'яток позов про її викуп може бути пред'явлено і без попередження власника (ч. 3 ст. 21 Закону).

Додамо, що онтологія проблеми викупу пам'ятки культурної спадщини сягає своїм корінням до радянського ладу. Цікаво відзначити, що декотрі скальковані положення з радянської доби (щоправда, і на щастя поодинокі), були перенесені у пам'яткоохоронне законодавство вже Незалежної України, і норма про викуп пам'ятки культурної спадщини як підстави припинення права власності є мало не хрестоматійним прикладом цього³. Вка-

² Здійснені дослідження паспортизовані списком використаних джерел до цієї статті, який створює ширше тло для уявлення отриманих результатів, що не тільки формує фактаж, а й визначає загальну спрямованість статті та окреслює позицію авторки.

³ Якщо розглядати еволюцію вітчизняного пам'яткоохоронного законодавства через призму політико-правових традицій, то висновок про початок зародження національного законодавства про охорону культурного надбання підтверджується якраз тим, що саме радянський період історії можна назвати етапом його утвердження, а звідси й перенесення багатьох положень до прийнятого у 2000 році Закону.

зана норма з радянських часів не втратила свого правового значення, оскільки відбрунькувалася з положень статті 136 ЦК УРСР 1963 року до Закону зразка 2000 року, чим власне був нормативно збережений тодішній порядок викупу пам'яток. І тільки у 2007 році ця норма зазнала абсолютних змін [3]. Будемо щирі, навіть тоді, в умовах демократизації суспільства, ми сім років мали справу з правовим реліктом. Як рудимент радянської влади, аналізована норма нами вже піддавалася ґрунтовному аналізу та дошкульній критиці⁴.

В кожному разі у питаннях примусового відчуження об'єктів права приватної власності позначається на виборі між *numerus clausus* і *numerus apertus*, однак допоки у вітчизняному законодавстві принцип *numerus clausus* не отримав свого закріплення в Законі. Це пояснюється тим, що *numerus clausus* на сьогодні не отримав широкого поширення імовірно через те, що вичерпний перелік означатиме радикальний відступ від усталених принципів приватного права. Механізм консолідації щодо права власності на пам'ятки культурної спадщини відбувається із застосуванням державного примусу з боку владних утворень. Саме вичерпний перелік підстав припинення права власності на пам'ятку, згідно з принципом *numerus clausus* виступатиме своєрідним юридичним запобіжником, котрий сприятиме прозорості процедури викупу пам'яток культурної спадщини у несумлінних власників [4, с. 76]. Очевидно, що застосування досліджуваного принципу при визначенні переліку підстав примусового припинення права власності на пам'ятки культурної спадщини повинно полягати у недопустимості викупу даних об'єктів, інакше як за прямо передбаченим у галузевому нормативно-правовому акті, що безпосередньо регулює правові, організаційні, соціальні й економічні відносини у сфері охорони культурної спадщини, яким, власне, і є вказаний Закон. А тому, щоб унеможливити будь-які спроби зловживання правом із боку владних суб'єктів, потрібно закріпити усі підстави примусового припинення права власності на пам'ятки культурної спадщини за принципом *numerus clausus* у Законі [5, с. 117]. Отже, для запобігання зловживанням як із боку недобросовісних власників, так і з боку органів державної влади, більш доцільним є все ж таки визначення вичерпного переліку випадків, коли санкціонується примусове відчуження пам'яток культурної спадщини, так аби це максимально відповідало конституційному принципу непорушності права власності. Тому заради забезпечення об'єктів культурної спадщини у ситуації загрози їх знищення, зокрема, у зв'язку з неможливістю створення необхідних для цього умов власником, пріоритет публічних інтересів повинен домінувати над приватними інтересами власників пам'яток.

Вказане обумовлює необхідність обговорення питання про відчуження пам'яток культурної спадщини для суспільних потреб чи з мотивів суспільної необхідності. Відповідно наступною новелою блоку норм, які, на думку авторки, варто передбачити у тексті Закону є визначення й нормативного закріплення тих випадків (обставин), що будуть слугувати підставою для відчуження об'єктів культурної спадщини для суспільних потреб чи з мотивів суспільної необхідності. Розглянемо цей аспект проблеми детальніше.

Суспільна потреба у конкретній пам'ятці імовірно має об'єктивний характер, оскільки її викуп у значенні статті 21 Закону залежить від правомірності поведінки (дії чи бездіяльності) власника стосовно пам'ятки (вище про це ми вже згадували), у той час як викуп для суспільних потреб чи з мотивів суспільної необхідності буде визначатися як потреба у збереженні пам'ятки без урахування поведінки власника. Тобто потреба визначатиметься як

⁴ Детальніше про це у статті: Менська О.А. Відмова від права власності на об'єкти культурної спадщини як підстава припинення права власності на них. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 6/2021. С. 64-67.

суспільна. Проте такий підхід може бути дещо хитким та структурно ускладненим, а тому потрібно чітко визначити легітимну мету, заради якої матиме місце викуп для суспільних потреб. Причому така мета, окрім прямої окресленості в законі, повинна бути переконливою й значущою та взаємозумовлюватися із публічними інтересами у збереженні пам'ятки.

Визначення й закріплення закритого (вичерпного) переліку підстав для відчуження об'єктів культурної спадщини у зв'язку із суспільною потребою, хоча і можна вважати досить непевним кроком, що має свої пояснення (головним чином, через неможливість спрогнозувати всіх обставин, які можуть виникнути у майбутньому і бути застосовані для викупу), утім такі правові перестороги, як вичерпний перелік, мають не тільки зупинити зловідомість проти культурного надбання, але й надати більше зрозумілості для власників у їхніх діях та мінімізувати невизначеність підстав (обставин), що унеможливають примусове відчуження у добросовісних власників пам'яток. І у розвитку нашої думки вважаємо, що враховуючи нетиповість, унікальність об'єкта та відповідно його незамінність, при суспільній потребі для застосування примусового відчуження пам'ятки, варто передбачити у Законі відповідну норму, яка визначатиме саме суспільний інтерес у такому відчуженні [6, с. 279-280].

Таким чином, суспільна потреба або суспільна необхідність як підстава припинення права власності на пам'ятки культурної спадщини матиме риси специфічності у своїй кінцевій меті, а саме забезпечення відповідного публічного інтересу у збереженні об'єкта культурної спадщини для подальших поколінь українців. Отже, мета повинна слугувати благу в забезпеченні збереженості передусім самої пам'ятки культурної спадщини. Для цього потрібно визначитися з критерієм, який пасував би для досягнення мети, для якої допускається відчуження пам'ятки. Для задоволення таких цілей необхідно є беззаперечність у переконанні, що уберегти пам'ятку інакшим способом для досягнення визначеної мети можна тільки шляхом її примусового відчуження [7, с. 87].

Тема права власності на об'єкти культурної спадщини та відчуження пам'яток культурної спадщини для суспільних потреб чи з мотивів суспільної необхідності як підстава припинення права власності на них, більш докладно представлена й виразно експлікована у авторському науковому наративі [6-9].

Часом прихований смисл криється в якійсь одній деталі, що визначає загальне враження від норми. Красномовним прикладом цього може слугувати норма про право власності на об'єкти культурної спадщини, а спорадичні дослідження авторки щодо цих питань у рамках нашого дослідження спонукають уважніше приглянутися в роздумах і спостереженнях до теми добровільної відмови від права власності на об'єкти культурної спадщини. Так, на погляд авторки, невіршеними залишаються питання про право на добровільну відмову від права власності на об'єкти культурної спадщини. Зважаючи на дискусійність питання про право особи відмовитися від належних йому прав, вважаємо, що проблема полягає в тому, як здійснюється реалізація цього права на об'єкти культурної спадщини.

Прогаляни у правовій матерії щодо порядку й процедури добровільної відмови власника від належних йому правомочностей у стосунку до об'єктів культурної спадщини, резонно породжують важливі для розв'язання правових питань, відповіді на які допоки відсутні, а висловлені авторкою власні міркування демонструють, що добровільна відмова від права власності на об'єкти культурної спадщини незаслужено обійдена дослідницькою увагою. Між тим питання варте серйозної наукової зацікавленості. Нами вже стверджувалося, що досі відкритими до вирішення лишаються питання про створення ефективної системи правового регулювання, яка б надала можливість

упорядкувати процес та визначити конкретний механізм передачі об'єкта культурної спадщини від якого відмовився власник, іншим суб'єктам. Вочевидь, у цьому контексті варто переглянути державні підходи у царині здійснення права власності на об'єкти вітчизняної культурної спадщини в межах національного правопорядку [11, с. 67].

Держава декларує юридично рівні можливості суб'єктів права власності, однак таку рівність нормативно аж ніяк не забезпечує, оскільки умови виникнення, здійснення та припинення права власності неоднакові: ні у стосунку до суб'єктів, ні щодо об'єктів (майна, речей). Конституцією України закріплено, що власність зобов'язує (ч. 2 ст. 13). Дійсно, власність зобов'язує, зокрема, власник зобов'язаний утримувати майно, що йому належить, якщо інше не встановлено договором або законом (ст. 322 Цивільного кодексу України). Одночасно з цим, можуть виникнути ситуації, за яких власник не спроможний реалізувати свій обов'язок щодо тягаря утримання належного йому майна, як то: за відсутності на те фінансових можливостей, адже не всі об'єкти культурної спадщини можуть бути інвестиційно і комерційно придатними, тобто такими, які є прибутковими, за рахунок чого могли б самі себе утримувати (наприклад, як об'єкти готельного або туристичного бізнесу). Ці та інші причини можуть стати мотивом для відмови від здійснення правомочностей власника.

За авторськими спостереженнями, об'єкти культурної спадщини, в силу їх унікальності та незамінності, не можна прирівнювати до жодного іншого майнового об'єкта. Саме тому галузеве та пам'яткоохоронне законодавство особливо делікатно повинно врегулювати питання про припинення права власності на об'єкти культурної спадщини шляхом добровільної відмови від них. Адже через відсутність конкретного механізму для цього, можуть мати місце підстави для зловживань. Тому при розв'язанні цього питання, правове регулювання повинно мати однозначність у трактуванні (відповідно й застосуванні), конкретність та точність для усунення будь-якого двоякого розуміння.

Таким чином, схилиємося до думки, що для правового регулювання питання відмови від права власності на об'єкти культурної спадщини, потрібно передбачити не тільки можливість та визначити порядок застосування такої підстави припинення права власності на об'єкти культурної спадщини як добровільна відмова, а й спеціальну норму про добровільну відмову від права власності на об'єкти культурної спадщини в Законі.

За авторським припущенням, як у випадку викупу, так і в разі добровільної відмови від власності, що є пам'яткою культурної спадщини, перехід із права приватної власності спочатку повинен бути здійснений все ж таки на користь держави. Далі держава буде вирішувати долю даної пам'ятки по одному з можливих варіантів: об'єкт залишиться у власності держави, або в разі недостатності коштів на його утримання шляхом проведення конкурсу може бути переданий у користування в оренду, концесію або в іншу форму державно-приватного партнерства. Водночас не варто допускати, щоб даний механізм рухався у бік монополізації з боку держави на такі об'єкти. Оскільки такий підхід у майбутньому може приректи на небуття інституту права власності на об'єкти культурної спадщини. Поки складно говорити про перспективи цього твердження, але якщо вдасться подолати розбіжності й досягти взаємозв'язку та оптимального балансу між приватною та публічною власністю на об'єкти культурної спадщини, й синхронно та ефективно сполучити їх взаємодію задля єдиної мети – зберегти якомога більшу кількість об'єктів, що ідентифікують національну культурну спадщину.

Ці складні питання репрезентовано як авторський задум у відповідних публікаціях [10-14].

Висновки й пропозиції. Проведене дослідження показало, що загалом вітчизняне пам'яткоохоронне законодавство практично сформоване, хоча процес його становлення був оповитий численними розгалуженнями, й аналізований Закон не став винятком. За авторським окресленням, недоліком стало те, що в розглядуваних положеннях Закону недостатньо повно регламентується низка проблемних питань або й узагалі вони залишені поза рамками правового регулювання.

Зважаючи на те, що обсяг статті не дозволяє розглянути усі шляхи оптимізації правового регулювання щодо об'єктів культурної спадщини, а також усвідомлення того, що в даній розвідці ми експлікуємо тільки частину проблем у правовому дискурсі, зупинимося на тих аспектах, які на переконання авторки, дозволяють по-новому оцінити раніше обговорювані питання, але й сигналізувати про донедавна замовчувані проблеми, локалізовані у сфері охорони культурного надбання.

1. Стає очевидним, щоб гарантувати принцип непорушності права власності на пам'ятки культурної спадщини, абсолютно правильним і виправданим є необхідність у доповненні Закону відповідною нормою про умови та порядок примусового припинення права власності на пам'ятки за принципом закритого переліку. Не буде перебільшенням сказати, що така норма, заснована на гарантії непорушності права приватної власності та поєднана з розумінням усієї важливості збереження вітчизняного культурного надбання, створить міцний фундамент для позиціонування власної культурної самобутності на світовій арені як показника законності у дотриманні прав та інтересів власників об'єктів культурної спадщини в Україні.

2. Авторка висловлює думку, що результативнішим для успішного збереження культурного капіталу, уособленого у пам'ятках культурної спадщини (націєтвірна роль яких є доконаним фактом сьогодення), буде визначити й нормативно закріпити ті випадки (обставини), які будуть слугувати підставою для відчуження пам'ятки. Наразі може йтися про доцільність уведення і у правовий науковий обіг, і у нормативний оборот нової категорії – викуп пам'ятки культурної спадщини для суспільних потреб чи з мотивів суспільної необхідності. Думається, що уведення такої норми, органічно змінило б фокус осмислення її кінцевої мети – збереження вітчизняного культурного надбання для наступних поколінь українців, котрим є різниця.

3. Законодавче розв'язання питань добровільної відмови від права власності на об'єкти культурної спадщини матиме непересічне значення для забезпечення законних прав та інтересів власників пам'яток, а також відповіді на багато інших, досі неврегульованих питань практичної спрямованості щодо добровільної відмови від об'єктів культурної спадщини, таких як: докладний механізм відмови від права власності на такі об'єкти; визначення і встановлення подальшого правового режиму об'єкта культурної спадщини та ін. Для уникнення абстрактності в правовому регулюванні у питаннях відмови від права власності на об'єкти культурної спадщини, візьмемо на себе сміливість вказати на необхідність передбачити не тільки можливість та визначити порядок застосування такої підстави припинення права власності на об'єкти культурної спадщини як добровільна відмова, а й оздобити аналізований Закон відповідною нормою про відмову від права власності на об'єкти культурної спадщини.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про охорону культурної спадщини : Закон України від 8.06.2000 № 1805-III URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1805-14#Text> (дата звернення 30.08.2022).
2. Менська О.А. Викуп пам'яток культурної спадщини як підстава припинення права власності: національний та зарубіжний досвід. *The Journal of Eastern European Law*. 2019. № 60. С. 106-117.
3. Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Цивільного кодексу України : Закон України від 27.04.2007 № 997-V. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/997-16#Text> (дата звернення 30.08.2022).
4. Менська О.А. Принцип *numerus apertus* чи *numerus clausus* при визначенні підстав примусового припинення права власності на пам'ятки культурної спадщини. *Теоретичний аналіз та наукові дослідження юридичної науки у XXI столітті* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Запоріжжя, 24-25 квітня 2020 р.). Запоріжжя : Класичний приватний університет, 2020. С. 73-77.
5. Менська О.А. Застосування принципу *numerus clausus* при визначенні переліку підстав примусового припинення права власності на пам'ятки культурної спадщини. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 3. 2020. С. 114-117.
6. Менська О.А. Непорушність права власності на пам'ятки культурної спадщини в контексті їх примусового відчуження для суспільних потреб чи з мотивів. *Сучасні тенденції розвитку освіти й науки : проблеми та перспективи* : зб. наук. праць / [гол.ред. Ю.І. Колісник-Гуменюк]. Київ-Львів-Бережани-Гомель, 2020. Вип. 7. С.276-281.
7. Менська О.А. Припинення права власності на нерухоме майно, що є об'єктом культурної спадщини, у зв'язку з викупом для суспільних потреб чи з мотивів суспільної необхідності. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 9. 2020. С. 84-88.
8. Менська О.А. Відчуження пам'яток культурної спадщини для суспільних потреб чи з мотивів суспільної необхідності як підстава припинення права власності на них. *Юридичні науки: проблеми та перспективи* : міжнар. наук.-практ. конф., (м. Запоріжжя, 21-22 червня 2019 р.). Запоріжжя : Класичний приватний університет, 2019. С. 45-47.
9. Менская Е.А. Правовое регулирование выкупа памятников культурного наследия: особенности отечественного и зарубежного опыта. *Проблемы гражданского права и процесса*: сб. науч. ст. Вып. 4 / ГрГУ им. Я. Купалы ; редкол.: И. Э. Мартыненко (гл. ред.) [и др.]. Гродно : ГрГУ, 2019. С. 411-419.
10. Менська О.А. Конфіскація як підстава припинення права власності на об'єкти культурної спадщини. *Сучасні тенденції розвитку освіти й науки : проблеми та перспективи*: зб. наук. праць / [упорядник Ю.І. Колісник-Гуменюк]. Київ-Львів-Бережани-Гомель, 2019. Вип. 4: в 2-х томах. Т. 1. С. 299-306.
11. Менська О.А. Відмова від права власності на об'єкти культурної спадщини як підстава припинення права власності на них. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 6. С. 64-67.
12. Менська О.А. Право на відмову від права власності на об'єкти культурної спадщини як форма його реалізації. *Теоретичний аналіз та наукові дослідження юридичної науки у XXI столітті* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Запоріжжя, 23-24 квіт. 2021 р., Класичний приватний університет, 2021. С. 45-49.
13. Менська О.А. Правові наслідки відмови від права власності на нерухомі об'єкти культурної спадщини в добровільному порядку. «Чорноморські наукові студії» : VII матеріали всеукр. мультидисциплінарної конф., м. Одеса, 14 травня 2021 р. ; Міжнародний гуманітарний університет, Одеса, 2021. С. 48-51.
14. Менська О.А. Особливості добровільної відмови від права власності на об'єкти культурної спадщини. *Актуальні питання юриспруденції: теоретичний та практичний виміри* : матеріали Четвертої міжнар. наук.-практ. конф. (м. Суми, 22 квітня 2021 р.). Суми, 2021. С. 151-155.